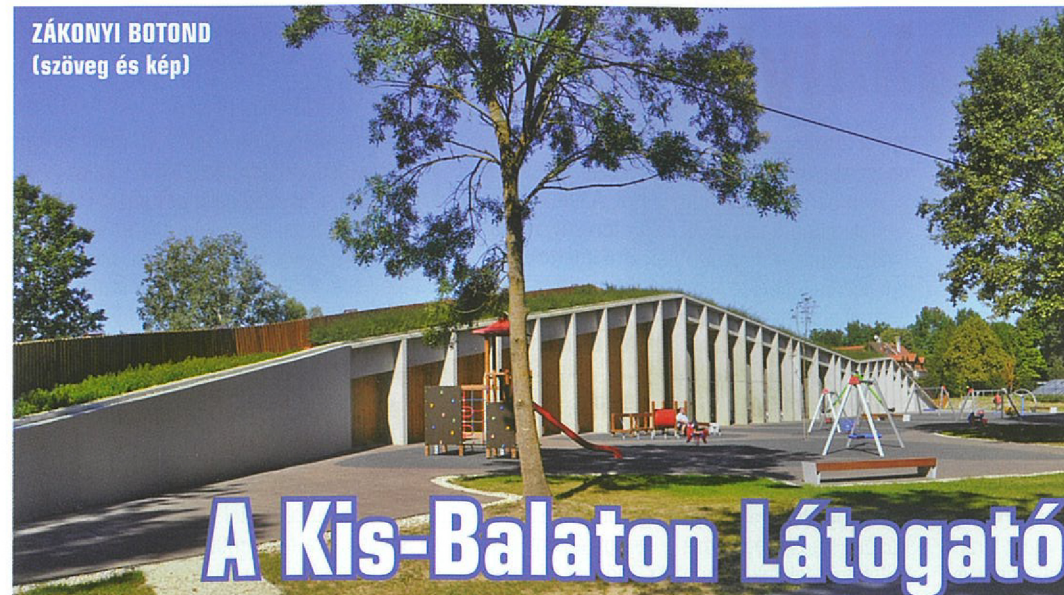

ZÁKONYI BOTOND
(szöveg és kép)

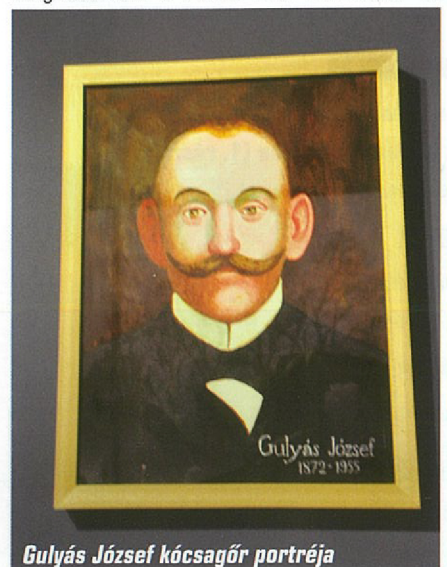
A Kis-Balaton Látogatóközpont

A látogatóközpont a játszótérrel

Pont huszonöt éve, hogy Tölgy István neves halbiológussal a Berek bejáratánál jártam. István hívta így a Fenékpusztán lévő kutatóházat, ami Vönöczky Schenk Jakabról (1876–1945.), a Magyar Madártani Intézet egykori igazgatójáról, az ornitológia és természetvédelem kiváló alakjáról, a hazai madárgyűjtés megszervezőjéről kapta a nevét.

Látogatásunk apropója találkozás volt Futó Elemérrel, a Berek legendás természetőrrel, akinek segítségével bejárhattuk a Kis-Balaton jelentős részét, emlékeztetünk a Diás-szigeten, és halászevet főztünk a Fekete István legendás nádfedeles kunyhója előtti szabad tűzön. Szerencsére épp ebben az időszakban zajlott a Kis-Balaton egyik különleges – és elsősorban a bennfentesek számára izgalmas – eseménye, a balinok „futása”. Erről majd később lesz még szó...

A területet kevésbé ismerők számára a megközelítés: a 76-os főút Sármellék és

Gulyás József kócsagór portréja

balatonszentgyörgyi szakaszáról letérve lehet eljutni az említett helyszínre. Sármelléktől körülbelül 5,5 kilométerre jobbra, illetve Balaton-szentgyörgy felől jövet a Zala-hídtól és a vasúti átjárótól nagyjából 1,5 kilométerre balra kell letérni, és átmenni egy vasúti átjárón. Barna színű információs tábla is jelzi mindkét irányból a lekanyarodás helyét, Kis-Balaton Látogatóközpont felirattal.

Kissé becsapós, hogy a Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság géptelepét látjuk meg először, de nem oda kell bemenni, hanem balra fordulni, és a legutolsó házig továbbhajítani. A kutatóház előtt egy nagy fatáblát látunk majd a nemzeti park térképével. A házban éppen felújítási, bővítési munkálatok folynak, de szomszédságában már ott magasodik a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Látogatóközpontja.

ÍZLELGATEM A SZÓT

Az ünnepélyes átadás után járok itt pár nappal, a reggeli időben még alig van látogató. A szem nehezen fogja be a látványt, lehátrálok a csatorna partjára, ahol előkészített kenuk várják berekbarangolásra a látogatókat. Amikor először jártam erre, úgy emlékszem, rét terült itt el, bokros, fás, zsombékos, most pedig építészeti szempontból is egyedülálló látványban van részem.

Pár éve Norvégiában forgattam, ahol több száz éves hagyománya van a gyeptetős háznak. Szerte a világon egyre népszerűbbek az organikus és a környezetbarát építések körében. Örömmel jelenthetjük, hogy már nálunk is van hasonló, ráadásul itt, a Kis-Balaton szomszédságában még inkább tájba illő, figyelemfelkeltő, elgondolkodásra készítő.

Míg bámészkodom, hirtelen megpezdül az élet, vízre kerülnek a kenuk, egymás után indulnak útnak a látogatók. – Majd a szigeten találkozunk! – kiált hátra az egyik páros, és már el is tűnnek a tündérrózsás vízen. Feltételezem, hogy a Diás-szigetről van szó, ahová szervezett túrák viszik a látogatókat.

séta élvezetes program, szakképzett túravezetők mutatják be a terület élővilágát.

Kicsit hezitálok, mert igen kedvesek a túravezetők, nem jelentkezem korábban, de invitálnak, hogy üljek kenuba, és menjek a többiek után. – Majd máskor! – döntöm el. Hozom majd magammal külföldön élő, nagyra nőtt unokáimat, talán még nem késő, hogy a nagyvilág után ráérezzek a megvédett és megújított Berekre, amelynek a most frissen átadott Látogatóközpont lehet az egyik népszerűsítője.

Ötletes a házi méheket bemutató installáció

Gyerekként, később fiatal srácként, majd újságíróként volt alkalmam tudós hozzáértőkkel, biológusokkal, ichtológusokkal, ornitológusokkal bejárni a Bereket. Hívuk lettem a Bereknek, a természetvédelemnek, a természetjárásnak. Nem mindenkinek adatik meg, de ez a látogatóközpont lehetőséget ad a terület természeti értékeinek élményszerű bemutatására. Biztos vagyok benne, hogy aki végigjárja és megnézi a látnivalókat, beavatottja lesz a természet védelmének.

A Kis-Balaton kiemelkedően értékes vizes élőhely – szokták mondani. Nemzeti Park, madárrezervátum, korszerű vízvédelmi rendszer, no meg halbiócsó is. Mind igaz, de nekem ennél több, megvédendő emléke a múltnak, belépő a balatoni, somogyi, zalai táj történetéhez, kultúrájához, néprajzához.

Olvasom a sajtóanyagot: „A tájba illeszkedő, a mai kor igényeit szem előtt tartó, többfunkciós épület kiindulópontja lesz a terület élővilágát bemutató szarazföldi és vízi túráknak.

A kiállítás, a mozi, a tanösvény és a kapcsolódó programok megvilágítják az élővilág változosságát és az ökológiai összefüggéseket. A kiszolgáló funkciók (étterem, bolt, játszótér, tanösvény) hozzájárulnak a látogatók kellemes itt tartózkodásához.”

ELŐZETESNEK ENNYI BŐVEN ELÉG

Ismerkedem az épülettel. Kissé furcsán nézek rám a pultnál, hogy nem a bejárással kezdem, hanem kimegyek a játszótérre. Kell egy kis távolság, messzebből való nézés. Jó lesz itt a gyerekeknek – jár át az öröm, amikor fel sétálok az épület tetejére, a mese tanösvényre. Szép felülről is a játszótér, ahol a szülők kényelmes székekből figyelhetik csemetéiket, akik ötletes mászóknak, hintáknak, csúszdán hozhatják a frászt az elfáradt szülőkre.

A gyeptető önmagában is látványosság, szemben a Schenk-ház, a korláton tablókat szellemesen megrajzolt oktatótáblákkal,

A fenékpusztai kutatóház

kal, amelyekből megismerhetjük tömörítve a Kis-Balaton lakóinak életét tavasszal, nyáron, ősszel és télen, de ötletes betekintést nyerhetünk az algák világába is.

Építészeti bravúr az épület, állapítom meg, miután körbejárok a területet. A játszótér mögött sűrű erdő húzódik, elől a tündérrózsás csatorna, ez a keret, amiben játékosan magasodik az épület, melynek jellemző anyaga a fém, az üveg és a fa. Magáért beszél a ház játszótérre néző folyosója, a fa, az üveg és a fény mértéktartó és mégis izgalmas egymásra találása.

Az előtérben számtalan kiadvány, köztük az igen kedves Berekjárás című könyv, Futó Elemér remek munkája. Ízléses ajándékok sora, veszek egy nemzeti parkos pólót, van már otthon három, helye lesz a negyediknek is.

VISSZASÉTÁLOK, ÉS BELÉPEK A KIÁLLÍTÓTÉRBE

Ahol nem szokványos kiállítás, hanem a korszerű,

Nemcsak látjuk, halljuk is...
CSERREGŐ NÁDI POSZÁTA
EURASIAN REED WARBLER
(Acrocephalus scirpaceus)

A HAZAI TERMÉSZETVÉDELEM SZIMBOLIKUS TÖRTÉNETE IS INNEN INDULT

Nem árt rövid visszatekintést tenni, és ebben is segít a kiállítás. A korábban természetes szűrő szerepét betöltő Kis-Balaton az 1940-es évekre két kisebb, alig három hektáros nyílt vízfelületre, a Zalavári- és a Vörsi-vízre szűkült. Ez utóbbi azonban már a Zalától elzárva volt, nem tisztíthatta annak vizét.

A Balaton romló vízminőségének javítására a Kis-Balaton Vízügyi Rendszer kiépítését az 1980-as évek első felében kezdték meg, és 2014-re fejezték be. Olyan szerencsés vagyok, hogy közelről figyelhettem a rugalmas vízkormányzati rendszer kiépítését. Ezt napjainkban a Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság és a Balaton-felvidéki Nemzeti Park közösen kezeli, biztosítva a vízminőség és a természetvédelmi célok elérését.

A terület a Ramsari Egyezmény hatálya alá tartozik, az Európai Közösség Natura 2000 hálózata és az 1997-ben létrejött Balaton-felvidéki Nemzeti Park törzsterületének része – tudom meg az egyik információs tábláról. Aki járja a Bereket, mint most jómagam, igazolhatja az elmúlt évek rekonstrukciós munkáinak sikerét, ami az élővilág számára sokáig biztosítja a változatos és zavartalan otthont adó vizes élőhelyeket.

Ott voltam a hallépcsők építésénél, láthatam a balinok futását fel a Zalába, és persze a

Indul a túra a Berekbe

Kis-balatoni részlet

A Berekben

gémeket és a kormoránokat is, akik ugyanúgy, mint száz éve, lesték a szerelemtől megbódult balinokat, hogy lecsaphassanak rájuk.

Lassan megtelik a kiállítási terem, filmnézésre invitálnak bennünket, mert a tervezők gondoskodtak egy többfunkciós helyiségről, ahol most filmet vetítenek a Kis-Balaton természetvédelmi értékeiről. Számos filmet láttam ebben a témakörben, jó szívvel állítom, a most látott az utóbbi évtizedek legszínvonalasabb alkotása.

Hosszan elálldogálok Somogyi Győző festőművész Gulyás Józsefet, a berek első kócsagőrért ábrázoló portréja előtt. A kócsagőr munkáját ma természetvédelmi örök végzik, akik elkötelezett, kutató és adatgyűjtő, terepen dolgozó szakemberek.

Megrendítő olvasni a Kis-Balaton lecsapolásáról szóló anyagokat, köztük azt a rövid beszélgetést, ami a Budapesti Hírlap 49. évfolyamának 221. számában jelent meg 1929. szeptember 29-én Diószeghy Miklós tollából Gulyás József kócsagőrről:

„Mondja csak, Gulyás József, hogy lett maga kócsagőr, és milyen madár az a kócsag?”

Nem felel. Hosszas mélázás után hátrafordul, megmutatja nyájas arcát:

– Hát bizony Vörsön, a faluban, csúfolnak is érte. Nem tudják ésszel fogni, mért kell a kócsagra vigyázni, mikor az se nem liba, se nem csirke, sem enivaló jószág.

– Mit gondol, miért kell vigyázni a kócsagra?

– Kevesebb szép lesz az életben, ha kipusztulnak ezek a madarak.”

Diószeghy írása idézi még Lovassy Sándort, „...akinek megállapítása szerint 74 madárfajta él ebben a különös berekben, amelyről elmondhatom: olyan elhagyatott hely, ahová csak a madár jár. Ezenkívül 700 más állatfajának a birodalma ez. A kócsagokkal meg olyan nagy a baj, hogy külön kócsagőrt fogadtak fel, Gulyás József urat, aki vigyáz a finom ívelésben lépegető, repülő gyönyörű szárnyasokra, nehogy valahogy örökre eltűnjenek, és csak a díszmagyarok drágaköves forgóin csodálhasuk selymes tollazatukat.”

1922-től Gulyás József halásmester és kócsagőr közadakozásból igyekezett védelmezni a nagy kócsagot. A hazai madárvilágra és a Kis-Balaton értékeire fokozott tudományos, hazai és nemzetközi érdeklődés irányult ebben az időszakban. A kócsagőr védelmezte a

kócsagok fészkelését, segítette a Berek védelmét megalapozó megfigyeléseket. Támogatta Schenk Jakab és Varga Kálmán ornitológusok munkáját madárgyűrzéseik során. A külföldről is érkező, a madarak kutatását végző szakembereknek maga bérelt csónakot, és elkísérte őket a madártelepekre. Kiváló helyismerettel bírt, tisztességét 1945-ig töltötte be.

Utólag olvasva olyan egyszerűnek tűnik mindez, pedig nem volt az. Herman Ottó az 1891. évi budapesti Nemzetközi Ornitológiai Kongresszus résztvevőit a Kis-Balatonra vitte, hogy bemutassa Magyarország legnagyobb kócsagtelepeit. Majd az 1893-ban alapított Magyar Királyi Madártani Intézet és annak igazgatója, Vönöczky Schenk Jakab szervezett kitaró, eredményes mentőakciót és gyűjtést a kis-balatoni kócsag- és gémtelpek megmentése érdekében.

Neki köszönhetően először Hollandiából érkezett anyagi segítség kifejezetten a Kis-Balaton kócsagtelepének megóvására, majd az angol és hazai ornitológusok, illetve további adakozók segítségével fogadták fel hazánk első fizetett, függetlenített természetvédelmi őrét, Gulyás József kócsagőrt a Kis-Balatonra. Aki vörsei halászgazda lévén igen jól ismerte területét. Őrzési munkájának és a sikeres mentőakciónak köszönhetjük, hogy a Kis-Balatonon nem pusztult ki a magyar természetvédelem címermadara.

VÉGIGJÁRTAM A KIÁLLÍTÁST, AZUTÁN KEZDTEM ÚJBÓL, ELŐLRŐL

Balatoni emberként a nádasok állapota mindig fontos volt nekem, hiszen évtizedek óta a szemünk láttára pusztul, babásodik a nádas, aminek kiterjedt világa táplálékot, búvóhelyet és szaporodó helyet biztosít számos állatfajnak, de egyfajta természetes biológiai vintisztító szerepet is betölt. Jó látni a képeket és olvasni a nádasok védelméről szóló aggódó sorokat – talán nem pusztába kiáltott szó „A nádasok világa” című ismertető, amiből megtudhatják a kevésbé járatosak, hogy a nádasok összefüggő területe számtalan vízimadárnak ad otthont, többek között itt, a Berekben a nagy kócsagnak, amelynek megóvása a hazai természetvédelem történetének első fontos állomása.

Gyerekekkel együtt ágaskodom az egyik monitor előtt, most nem

rajzfiguraként látjuk a vízipókot, hanem olyan élőlényként, aki testének szőrzete segítségével levegővel tölti a víz alatt épített harangot, ami különleges életmódot biztosít neki. Az alig 1 centiméter hosszúságú búvárpók a víz alatt, vízínövények között készíti hálószővedékét. A vízmentes harang a petéknek is otthont ad, a pókok két év alatt válnak ivaréretté.

Van még egy festmény, ami az előbb elkerülte a figyelmemet, a Neogrády Antal „Gémtelep a Kis-Balatonban 1916 előtt” című kép reprodukciója. A neves akvarellista 1894-ben akvarell-sorozatával Esterházy-díjat nyert. 1893-tól 1931-ig a budapesti Képzőművészeti Főiskolán tanította az akvarellfestést. A vízfestés és a gouche mellett olajfestményeket is alkotott, illusztrációkat is készített. Kiállítása volt 1904-ben Budapesten és 1908-ban Aradon.

Izgalmas az alkotás, a hajdani Kis-Balatonnak – mondhatni – idilli arcát mutatja meg. Friss ez a tájkép, élettel teli, olyan pillanatot örökít meg, ami csak a bennfenteseknek jut osztályrészül. Maradandó élmény az örökkévalóságnak.

A folyosót Vasarely is tervezhette volna

